

Rekenkamer
ROTTERDAM

onderzoeksopzet oneigenlijke politiek- bestuurlijke druk

april 2016

1 inleiding

1-1 aanleiding

In de toelichting op de hoofdconclusies van het rapport 'Handelen in vertrouwen' (2015) constateerde de Rekenkamer Rotterdam dat er signalen zijn dat er politiek-bestuurlijke druk is uitgeoefend op ambtenaren om subsidies te laten verstrekken zonder dat daar een goede grond voor was.¹ Naar aanleiding van deze constatering van de rekenkamer heeft de gemeenteraad unaniem de motie-Kleijn aangenomen, waarin de rekenkamer wordt verzocht "te bezien of en op welke manier de in het rapport uitgesproken vermoedens en signalen van oneigenlijke politieke druk nader onderzocht kunnen worden en hierover de raad te informeren."² De rekenkamer heeft de gemeenteraad reeds laten weten gehoor te geven aan dit verzoek en onderzoek te gaan verrichten naar het uitoefenen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk.³ Naar aanleiding van de bespreking in de commissie Veiligheid, Organisatie en Financiën op donderdag 31 maart 2016 is de onderzoeksopzet op enkele punten gewijzigd. De wijzigingen hebben ertoe geleid dat explicieter het eventuele fenomeen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk wordt onderzocht en dat uitgesloten wordt dat de rekenkamer zelf voorvallen van oneigenlijk politiek-bestuurlijke druk in behandeling neemt. Dit laatste is immers een taak en bevoegdheid van de Ombudsman.

1-2 begrippen

vermoeden van een integriteitsschending door een politiek ambtsdrager

Volgens de 'Handreiking onderzoek integriteitsschendingen politieke ambtsdragers' (2014) van het Bureau Integriteitsbevordering Openbare Sector (BIOS) is sprake van een integriteitsschending door een ambtsdrager als "sprake is van een gedraging die in strijd is met het handelen als 'goed bestuurder' of 'goed volksvertegenwoordiger'". Het kan gaan om feiten die wettelijk strafbaar zijn, maar ook om handelingen die in strijd zijn met andere geschreven of ongeschreven regels.

Wat niet-integer gedrag is, is niet scherp afgebakend. Er worden dan ook meerdere normenkaders gebruikt bij integriteitsonderzoek: strafrechtelijke- en bestuursrechtelijke normen, gedragscodes en normen voor 'behoorlijk bestuurlijk gedrag'. Bovendien hoeft bij integriteitsschendingen geen sprake te zijn van het afwijken van regels. Ook plichten of deugden worden in verband gebracht met integriteit, zoals onkreukbaarheid, deugzaamheid of rechtschapenheid.⁴

Volgens het BIOS dient een te onderzoeken vermoeden van een integriteitsschending op redelijke gronden gebaseerd te zijn.⁵ Dat wil zeggen, gebaseerd op eigen kennis of

¹ Rekenkamer Rotterdam, 'Handelen in vertrouwen: onderzoek naar integriteitsrisico's in het subsidieproces'. Rotterdam: Rekenkamer Rotterdam, 2015.

² Gemeenteraad Rotterdam, Motie Kleijn, 4 juni 2015.

³ Rekenkamer Rotterdam, brief aan de gemeenteraad inzake onderzoek oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk, 24 juni 2015.

⁴ Zouridis en Van der Vorm, 'Omwille van geloofwaardigheid, een verkennend onderzoek naar knelpunten en oplossingen bij integriteitsonderzoek in Nederland', Tilburg: Universiteit Tilburg, 2013.

⁵ De Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Het Interprovinciaal Overleg, De Unie van Waterschappen, Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 'Handreiking onderzoek integriteitsschendingen politieke ambtsdragers', 2^e gewijzigde druk'. Den Haag, 2014. Verkregen via internet van www.integriteitoverheid.nl.

waarneming en niet op basis van bijvoorbeeld horen zeggen. De Regeling Melding Vermoeden Misstand⁶ van de gemeente Rotterdam is op dit punt echter minder strikt: ook een vermoeden dat is gebaseerd op een gerucht, mag gemeld worden.⁷ De rekenkamer hanteert in deze onderzoeksopzet de minder strikte definitie van de gemeente Rotterdam.

oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk op ambtenaren

Onder het uitoefenen van politiek-bestuurlijke druk wordt het beïnvloeden van bestuurlijke besluitvorming door een politiek ambtsdrager verstaan. Het uitoefenen van enige druk is uiteraard inherent aan het politiek-bestuurlijke proces. De rekenkamer onderscheidt twee aspecten van politiek-bestuurlijke druk die oneigenlijk kunnen zijn:

- De belangen die gediend worden met het uitoefenen van politiek-bestuurlijke druk.
- De middelen die worden gebruikt bij het uitoefenen van politiek-bestuurlijke druk.

Om te bepalen wanneer de belangen die worden gediend met het uitoefenen van druk oneigenlijk zijn, kan het specialiteitsbeginsel (een beginsel uit de jurisprudentie van de bestuursrechtsspraak) worden toegepast. Dit beginsel houdt in dat een bestuursorgaan bij een besluit alleen de belangen afweegt die van belang zijn tegen de achtergrond van het doel van de betreffende regeling. Het specialiteitsbeginsel vloeit voort uit artikel 3:4, lid 1 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb): “Het bestuursorgaan weegt de rechtstreeks bij het besluit betrokken belangen af, voor zover niet uit een wettelijk voorschrift of uit de aard van de uit te oefenen bevoegdheid een beperking voortvloeit.” Ook is artikel 3:3 relevant: “Het bestuursorgaan gebruikt de bevoegdheid tot het nemen van een besluit niet voor een ander doel dan waarvoor die bevoegdheid is verleend.”

Als een wethouder bijvoorbeeld druk uitoefent op een ambtenaar om een subsidie toe te laten kennen op grond van redenen of argumenten die niet overeenstemmen met het doel van de betreffende regeling, is sprake van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk. Hetzelfde geldt voor het uitoefenen van druk door een raadslid op een ambtenaar om de aanbesteding van een dienst te gunnen aan een bepaalde partij op basis van een persoonlijk belang (zelfverrijking) of een indirect belang (bevriende relaties, familie, stichtingen of verenigingen).

Met betrekking tot de ‘oneigenlijkheid’ van de middelen die worden ingezet bij het uitoefenen van politiek-bestuurlijke druk hanteert de rekenkamer een definitie van het Bureau Integriteit Nederlandse Gemeenten (BING). BING beschouwt politiek-bestuurlijke druk als oneigenlijk of grensoverschrijdend als bij de ‘ontvanger’ de verwachting gewekt kan zijn dat er voor hem- of haarzelf, anderen of de organisatie ingrijpende negatieve gevolgen verbonden zijn aan het negeren van de druk.⁸ Hierbij kan ook worden gedacht aan bepaalde ongewenste omgangsvormen.⁹ De rekenkamer beschouwt politiek-bestuurlijk druk overigens ook als oneigenlijk als de verwachting

⁶ Gemeente Rotterdam, ‘Regeling melding vermoeden misstand’, 10 maart 2015.

⁷ Zie de toelichting op de wijziging van de klokkenluidersregeling in 2008. Gemeenteblad 2008- 214.

⁸ Zie BING, ‘Rapportage onderzoek Feijenoord’. Amersfoort: 2013.

⁹ In het protocol ‘Ongewenste omgangsvormen’ van de gemeente Rotterdam wordt onder ongewenste omgangsvormen verstaan: seksuele intimidatie, pesten, agressie en geweld, intimidatie en discriminatie.

wordt gewekt dat het toegeven aan de druk ingrijpende positieve gevolgen kan hebben (zoals promotie).

Politiek-bestuurlijke druk kan zowel indirect als direct worden uitgeoefend. Van directe politiek-bestuurlijke druk is sprake als deze rechtstreeks wordt uitgeoefend door een politiek ambtsdrager op een ambtenaar. Ook het indirect uitoefenen van druk via ambtenaren ('dit moet van de wethouder') kan echter volgens de rekenkamer onder politiek-bestuurlijke druk worden verstaan.

1-3 beleidsmatige context

1-3-1 preventieve waarborgen bestuurlijke integriteit

De Ambtenarenwet schrijft voor dat elke gemeente een integriteitbeleid heeft dat periodiek aan de orde wordt gesteld en blijvende aandacht heeft.¹⁰ Daarnaast worden in de Gemeentewet specifieke eisen gesteld aan de integriteit van raadsleden en bestuurders. Deze eisen betreffen onder andere verboden handelingen, het aannemen van nevenfuncties en een gedragscode.¹¹

In het rapport 'Handelen in vertrouwen' constateert de rekenkamer echter dat het integraal integriteitbeleid van de gemeente Rotterdam onvoldoende is ontwikkeld. Het ontbreekt aan een samenhangend beleid waarin bijvoorbeeld de visie, normen en waarden, verantwoordelijkheden en beschikbare tijd en budget zijn vastgelegd. Ook is er geen sprake van een actief gevoerd integriteitbeleid.

In het rapport 'Handelen in vertrouwen' wordt ook geconstateerd dat de waarborgen, specifiek gericht op bestuurlijke integriteit,¹² onvoldoende zijn en te veel beperkt blijven tot een eenmalige aandacht hiervoor "aan de voorkant". Zo wordt voorafgaand aan de benoeming van een bestuurder onderzoek gedaan naar de geloofsbrieven. In de praktijk blijkt echter dat de geloofsbrieven niet altijd adequaat worden onderzocht. Het aanleveren van VOG's is niet wettelijk verplicht gesteld voor raadsleden en het college. Rotterdam heeft ervoor gekozen om het college en de raadsleden hun VOG's niet als aanvullende waarborg te laten aanleveren. De toegevoegde waarde van de screening op integriteit voorafgaand aan het toetreden in de functie is derhalve beperkt.

Wat betreft het integer functioneren tijdens het uitoefenen van het politiek ambt zijn er verder waarborgen in de vorm van de eedaflegging en gedragscodes voor het college van B en W, raadsleden en de leden van gebiedscommissies. De gedragscodes gaan onder meer in op het melden van nevenfuncties en het aannemen van geschenken.

Bij het waarborgen van bestuurlijke integriteit zijn ook culturele aspecten belangrijk. De cultuur binnen een organisatie draagt immers in grote mate bij aan de mate waarin integriteitbeleid succesvol kan zijn. Te denken valt aan normen en waarden, voorbeeldgedrag en dialoog en tegenspraak.

¹⁰ Ambtenarenwet, artikel 125quater.

¹¹ Gemeentewet, artikel 12 en 15.

¹² Onder bestuurlijke integriteit wordt in deze onderzoeksopzet de integriteit van politieke ambtsdragers verstaan. De huidige politieke ambtsdragers zijn de burgemeester en wethouders, raadsleden en de leden van de gebiedscommissies.

1-3-2 melding en onderzoek van een bestuurlijke integriteitschending

Naast waarborgen gericht op het voorkomen van integriteitschendingen kent de gemeente Rotterdam ook een procedure voor het detecteren en beoordelen (en eventueel bestraffen) van niet-integer handelen.

Het bestraffen van niet-integer handelen, begint met de melding van een integriteitschending. Bij een melding door een ambtenaar van een integriteitsschending treedt de 'Regeling melding vermoeden misstand' in werking. Vanaf 2003 is reeds een dergelijke regeling van kracht.¹³ De regeling staat ook open voor meldingen door ambtenaren van vermoedens van integriteitsschendingen begaan door politieke ambtsdragers. Er is ambtelijk ook een specifieke regeling in voorbereiding voor het handelen na een melding ten aanzien van het college van burgemeester en wethouders.¹⁴

De regeling is destijds ingevoerd in verband met een wijziging van artikel 125 van de Ambtenarenwet, waarbij het bevoegd gezag van gemeenten de verplichting kreeg om voorschriften vast te stellen over het melden van vermoedens van misstanden.¹⁵ In 2008, 2012 en 2015 is de regeling gewijzigd. Wijzigingen betreffen onder andere:

- De naam van de regeling.¹⁶
- De aard van de meldingen waar de regeling voor open staat: dit was van 2003 tot 2008 'een concreet vermoeden van een misstand', vanaf 2008 een 'concreet vermoeden van een integriteitsschending'. Vanaf 2015 wordt het begrip 'vermoeden van een misstand' gebruikt.
- De routing van de melding van misstanden (o.a. in verband met de clustervorming in 2012).
- Het opnemen van een verwijzing naar het 'Protocol integriteitsonderzoeken van de gemeente Rotterdam'¹⁷ in 2008. In dit protocol is beschreven hoe een onderzoek naar een vermoeden van een misstand dient te worden uitgevoerd.
- Het verruimen van de bescherming van de melder (in artikel 2 van de huidige verordening is onder o.a. bepaald dat 'de ambtenaar als gevolg van het te goeder trouw melden van een vermoeden van een misstand geen nadelige gevolgen zal ondervinden voor zijn rechtspositie').

Onder een misstand wordt in de huidige regeling verstaan:

- schending van wettelijke voorschriften of beleidsregels;
- een gevaar voor de gezondheid, de veiligheid of het milieu;
- een onbehoorlijke wijze van functioneren die een gevaar vormt voor het goed functioneren van de openbare dienst.

Het uitoefenen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk valt ook onder deze definitie van een misstand. Het uitoefenen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk kan immers leiden tot besluitvorming in strijd met de eerder genoemde artikelen 3:3 en 3:4 van de Awb.

¹³ Besluit betreffende de klokkenluidersregeling, Gemeenteblad 2003-95, gewijzigd in 2012; Gemeenteblad 2012-50.

¹⁴ Ambtelijke informatie, 8 januari 2016.

¹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 27 602, A.

¹⁶ De eerste versie van de regeling werd aangeduid als 'klokkenluidersregeling'. In 2008 is de naam veranderd in 'Regeling melden integriteitschendingen'. Vanaf 10 maart 2015 geldt de Regeling Melding vermoeden misstand (Gemeenteblad 2015-44).

¹⁷ Gemeente Rotterdam, 'Protocol onderzoek vermoeden misstand en integriteitschending', 10 maart 2015. Voorheen: Protocol integriteitsonderzoeken van de gemeente Rotterdam.

Op grond van deze regeling kan een ambtenaar intern een melding doen bij de vertrouwenspersoon misstand en integriteit of bij zijn leidinggevende dan wel de directie van zijn organisatieonderdeel. Indien “zwaarwegende belangen de toepassing van de interne meldingsprocedure in de weg staan”, is het mogelijk een melding te maken bij de gemeentelijke ombudsman. Een melder kan ook bij de ombudsman terecht indien hij of zij het niet eens is met het standpunt van de concerndirecteur ten aanzien van het gemelde vermoeden van een integriteitissue.

Degene die een melding ontvangt, dient de concerndirecteur hiervan op de hoogte te stellen. Indien de concerndirecteur van mening is dat de melding moet worden onderzocht, wordt onder verantwoordelijkheid van de directeur een onderzoeksvorstel opgesteld. Dit voorstel moet daarna worden vastgesteld door de algemeen directeur. Het onderzoek dat volgt, kan afhankelijk van de aard van de melding worden uitgevoerd door de centrale onderzoekseenheid van de RSO, leden van de onderzoekspool of een extern onderzoeksbureau. Na afronding van het onderzoek wordt het onderzoeksrapport aangeboden aan de concerndirecteur. Deze beslist of er sprake is van plichtsverzuim en bepaalt de eventuele gevolgen hiervan.

Naast de procedure voor het meldingen door ambtenaren van vermoedens van misstanden is vanaf 19 februari 2015 het Protocol integriteit Raad Rotterdam 2015¹⁸ van kracht. Dit protocol regelt specifiek de behandeling van vermoedens van niet integer handelen door gemeenteraadsleden. Op verzoek van raadsleden of derden (o.a. ambtenaren) kan de voorzitter van de gemeenteraad een vooronderzoek instellen naar aanleiding van een vermoeden van een integriteitsschending.

1-4 bestuurlijke en ambtelijke verantwoordelijkheden

Het integriteitsbeleid is bestuurlijk belegd bij de burgemeester. Ambtelijk is de portefeuille integriteit ondergebracht bij de directeur bestuursdienst/RSO.

2 doel- en vraagstelling en afbakening

2-1 doelstelling

Met dit onderzoek beoogt de rekenkamer na te gaan in hoeverre ambtenaren oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk ervaren en in hoeverre ambtenaren belemmeringen ondervinden bij het melden van deze ervaringen.

2-2 onderzoeksvragen

centrale onderzoeksvraag:

De centrale vraag van dit onderzoek luidt als volgt:

In hoeverre ervaren ambtenaren oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk en in hoeverre ondervinden ambtenaren belemmeringen bij het melden van deze ervaringen?

deelvragen

De centrale onderzoeksvraag is verder uitgewerkt in vier deelvragen:

¹⁸ Gemeenteraad Rotterdam, ‘Protocol integriteit Raad Rotterdam 2015’, 19 februari 2015.

- 1 In hoeverre ervaren ambtenaren oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk?
- 2 Hoe manifesteert deze beleefde druk zich en welke patronen zijn hierbij zichtbaar?
- 3 In hoeverre zijn deze ervaringen binnen de gemeente gemeld en hoe hebben zij de afhandeling hiervan beleefd?
- 4 Welke belemmeringen ondervinden ambtenaren bij het melden van ervaringen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk?

2-3 **afbakening**

Dit onderzoek beperkt zich tot oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk (direct of indirect) uitgeoefend op ambtenaren door burgemeester en wethouders, raadsleden en de leden van de gebiedscommissies.

De onderzoeksperiode loopt van 2010 tot en met heden (de huidige en vorige collegeperiode).

De rekenkamer heeft er voor gekozen dit onderzoek niet te richten op de signalen en vermoedens die zijn aangedragen in het kader van het eerder genoemde onderzoek 'Handelen in vertrouwen'.¹⁹ Hierbij speelden de volgende overwegingen een rol:

- Het actief benaderen van de ambtenaren die tijdens interviews in het kader van het onderzoek 'Handelen in vertrouwen' mededelingen hebben gedaan aan de rekenkamer is niet in overeenstemming met het vertrouwelijke karakter van deze gesprekken. Bovendien zijn niet alle signalen, die in het kader van dit onderzoek zijn ontvangen, traceerbaar naar personen.
- De signalen en vermoedens die zijn geuit in het onderzoek 'Handelen in vertrouwen' waren spontaan geuit door geïnterviewden en betroffen slechts één onderdeel van de gemeente en zijn daarmee niet representatief voor de gehele gemeente. Bovendien bevatte de enquête in het onderzoek 'Handelen in vertrouwen' geen verdiepende vragen naar de ervaringen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk en belemmeringen die worden ondervonden bij het melden van deze ervaringen.²⁰

3 **aanpak en normenkader**

3-1 **aanpak**

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zal de rekenkamer een enquête uitvoeren onder alle ambtenaren van de gemeente Rotterdam en ex-ambtenaren die tot twaalf maanden voor verzending van de brief werkzaam waren bij de gemeente.²¹ De keuze om alle ambtenaren te benaderen vloeit voort uit de doelstelling om het fenomeen oneigenlijke politieke druk te onderzoeken en daarin eventueel aanwezige patronen te kunnen onderkennen. Door iedereen te benaderen kunnen zo potentiële verschillen en patronen worden ontdekt tussen bijvoorbeeld medewerkers in bepaalde salarisklassen, medewerkers in verschillende clusters en medewerkers die in meer of minder mate direct in hun werkzaamheden met bestuurders te maken hebben.

¹⁹ Vergelijkbare signalen en vermoedens zijn naar voren gebracht in het onderzoek 'Kwetsbaar vertrouwen' (zie noot 22).

²⁰ Dit geldt ook voor de enquêteresultaten die zijn verzameld bij een later onderzoek naar het inkoop- en aanbestedingsproces ('Kwetsbaar vertrouwen: onderzoek naar integriteitsrisico's in het inkoop- en aanbestedingsproces'. Rotterdam: Rekenkamer Rotterdam, 2016).

²¹ Hiermee wordt aangesloten bij de reikwijdte van de Regeling Melding Vermoeden Misstand. In artikel 6 is bepaald dat ex-ambtenaren een vermoeden van een misstand kunnen melden binnen een periode van twaalf maanden na zijn ontslag of beëindiging van zijn werkzaamheden voor de gemeente Rotterdam bij een vertrouwenspersoon misstand en integriteit.

Indien een selectie van ambtenaren zou worden benaderd, dan wordt de populatie al snel te klein om daadwerkelijk patronen te kunnen onderkennen en is de representativiteit niet goed te borgen. Het is bovendien methodisch lastig tot niet mogelijk om op basis van de beschikbare informatie een selectie van ambtenaren te maken, die in omvang en in verscheidenheid voldoende representatief is om het fenomeen oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk in de volle breedte te kunnen bestrijken en analyseren.

In de enquête wordt ruimte geboden voor het beschrijven van ervaringen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk. Hierbij dient aangegeven te worden of (en zo ja, waar) de betreffende ervaringen eerder binnen de gemeente zijn gemeld. Indien de ervaring niet eerder is gemeld, zal worden gevraagd wat hier de reden van is.

De geënquêteerden zal worden gevraagd om de eventuele ervaringen van politiek-bestuurlijke druk zo veel mogelijk feitelijk te onderbouwen. Ook zal worden gevraagd om de ervaring nader te specificeren, zodat in kaart kan worden gebracht welke type gedrag of handeling als oneigenlijke druk wordt ervaren, binnen welke dienstonderdelen of beleidsterreinen ambtenaren oneigenlijke druk vaker ervaren en of deze ervaren druk indirect of direct is uitgeoefend. Tevens zal in de enquête worden gevraagd naar de belemmeringen die ambtenaren ervaren bij het melden van ervaringen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk. Mogelijke belemmeringen zijn bijvoorbeeld de bekendheid met (en vertrouwen in) de meldprocedure voor integriteitsschendingen van de gemeente en de cultuur binnen de gemeentelijke organisatie. Indien nodig zal de rekenkamer zo nodig contact opnemen met de geënquêteerden

De enquêteresultaten zullen vertrouwelijk worden behandeld. De rekenkamer waarborgt dat de identiteit van de geënquêteerden niet bekend wordt gemaakt binnen de organisatie, opdat de geënquêteerden geen nadelige gevolgen ondervinden van het invullen van de enquête. De rapportage van de rekenkamer zal voor derden niet tot de persoon herleidbaar zijn.

Het is mogelijk dat uit de enquête van de rekenkamer reële en aannemelijke incidenten van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk naar voren komen, die niet zijn gemeld. Als deze situatie zich voordoet, zal de rekenkamer de ambtenaar die het betreft wijzen op de mogelijkheid van het doen van een melding bij de vertrouwenspersoon misstand en integriteit en de gemeentelijke ombudsman. De rekenkamer zal deze ervaringen niet zelfstandig in behandeling nemen.

3-2 analysekader

De onderzoeksvragen zijn beschrijvend van aard. Er zijn daarom geen normen van toepassing. Bij de beantwoording van de eerste onderzoeksvraag zal wel een analysekader²² worden gehanteerd:

²² Een analysekader bevat geen normen die getoetst worden, maar criteria of randvoorwaarden die gebruikt kunnen worden om de bevindingen te structureren.

1 *In hoeverre ervaren ambtenaren oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk?*

Voor de beantwoording van deze onderzoeksvraag wordt in kaart gebracht in hoeverre ambtenaren ervaringen hebben gehad die voldoen aan de definitie van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk (zie paragraaf 1-2) op ambtenaren:

- Het betreft het beïnvloeden van bestuurlijke besluitvorming door een politiek ambtsdrager.

Tevens dient een van de volgende twee aspecten aanwezig te zijn:

- De beïnvloeding is gericht op het doen meewegen van andere belangen, dan die van belang zijn tegen de achtergrond van het doel van de betreffende regeling.
Of:
- Bij de beïnvloeding wordt bij de ‘ontvanger’ de verwachting gewekt dat er voor hem- of haarzelf, anderen of de organisatie ingrijpende negatieve gevolgen verbonden zijn aan het negeren van de druk.

Ten slotte dient de ervaring van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk te zijn gebaseerd op eigen kennis of waarneming en niet op basis van bijvoorbeeld horen zeggen.

4 organisatie en planning

4-1 organisatie

Het onderzoek zal worden uitgevoerd door een onderzoeksteam van de rekenkamer bestaande uit:

- Rolf Willemse (projectleider);
- Esther Doodkorte;
- Nienke van Norel;
- Laurens Wijmenga.

4-2 planning

De voorbereiding van dit onderzoek is in november 2015 gestart. Vanaf mei 2016 wordt gestart met de uitvoering van het onderzoek, waarbij de volgende stappen worden onderscheiden:

- enquête voorbereiden en verzenden email met link naar enquête aan (ex)ambtenaren gemeente Rotterdam;
- analyseren enquêteresultaten en zo nodig contact opnemen met geënquêteerden over mogelijke ervaringen van oneigenlijke politiek-bestuurlijke druk;
- schrijven nota van bevindingen en onderzoeksrapport;
- ambtelijk en bestuurlijk wederhoor.

Het onderzoek zal naar verwachting resulteren in publicatie van een rapportage in de 2^e helft van 2016.